

područja Širokoga Brijega i Mostara jurišalo je nekoliko hrvatskih jedinica, koje su kao vihor razbile partizansku liniju od Čerigaja do Neretve. Partizani su bježali koliko su ih noge nosile, tako da nisu uspijevali (što su oni redovito činili!) ni svoje mrtve i ranjene pokupiti. Istoga dana popodne ustaše i domobrani držali su čvrsto liniju od Proboja do Domanovića, uključujući tu - naravno - Ljubuški i Čaplinu. Partizani su se u paničnom bijegu povukli prema Metkoviću i Vrgorcu, a da gotovo nijedan metak nisu u svoju obranu opalili. Da su njihovi neprijatelji to namjeravali, mogli su ih utjerati u more. Iz Ljubuškoga su jedva uspjeli izvući žive glave. I jedino čega su se u svojoj zloći još sjetili bilo je to, da su iz ljubuškoga zatvora na brzinu potjerali četrdesetak zatvorenika (muškaraca i žena), pa su sve odmah postrijeljali, čim su doletjeli (stvarno doletjeli, dotrčali!) u Vrgorac, kod vrgoračkog groblja. Među njima je strijeljan i jedan moj intimni prijatelj, plemenit čovjek i sveti fratar, fra Makso Jurčić. No, o njemu još nešto poslije. Među strijeljanima su bile i dvije žene iz Čalića, koje su bile izišle malo iznad sela prikupiti i ponijeti kući malo drva. Naišao je na njih netko od partizana. Proglasio ih neprijateljskim "kuririma" (one nisu znale ni što to znači!) i odveo ih u Ljubuški.

A sada da se vratim na fra Maksinu pogibju. Kad je već govor o ovom svetom čovjeku, ovdje bi zgodno (čak i potrebno!) bilo da se o njemu nešto kaže. Istina, on je trku završio i vijenac primio, ali ovo da lakše svoj "boj biju" i trku završe oni koji dolaze...

Mislim da nije baš lako naći dva vršnjaka, dva čovjeka koji su se sreli u svojim petnaestim godinama, u ondašnjem četvrtom razredu gimnazije, a koji bi se tako jedan drugome otkrivali i uzajamno pomagali nositi teret života kako smo ga pokojni (ako je pokojni!) fra Makso i ja nosili. Istina je da naši tereti nisu oblikom bili isti (meni je lakše išlo

pućenje, bio sam tjelesno zdraviji i snažniji), ali kad bi se sve zbrojilo i odvagnulo, obično smo jedan drugome priznavali da smo na istome.

○ Zajednički smo ušli u franjevački novicijat na Humcu 1932. godine. Tu smo se još više i slobodnije jedan drugome otkrivali. Naš Učitelj nam je domišljato breme sve smišljenije povećavao, a da to nije nitko znao nego On i nas dvojica među sobom. Obojica smo postajali u savjestima sve osjetljiviji, tako da su nam i sitnice sve to više smetale. A što je bilo najsudbonosnije, nije nam nitko vodstveno pomagao da i život i sebe u njemu stvarno dogledamo. Možda je to tako i "Slučajonoša" htio!? Sve u svemu: fra Makso je patio zbog svoje preosjetljive savjesti i od svoga mira gubio.

Njega je već ozbiljno počela mučiti i kraljeznica. Tri kraljeznička pršljena u osjetljivom području leđa počela su ozbiljno popuštati. On je o tome (činilo se to naravno!) šutio i teret je dijelio sa svojim Učiteljem i, donekle, sa mnom. Tako su prošli dani novicijata i dvije godine klerikata (sedmi i osmi gimnazijski razredi) da bi se onda otišlo u bogosloviju u Mostar.

○ Njegovi bolesni kraljeznički pršljenovi sve su više popuštali, tako da su mene prisilili da problem otkrijem našem magistru fra Jerki Mihaljeviću. Magistar ga je na ljeto poslao na ispitivanje i... Liječnici su, što je već bilo jasno, ustanovili teško oštećenje kraljeznice, ali neizlječivo. I jedino što su mogli, napravili su neki steznik (mi smo ga zvali samar) od impregiranih remenčića i željeznih šipčica što je bolesnik nosio na sebi sve do dana svoje sretne smrti spomenutoga dana. Kad bi se otkrio zajednički grob, mislim da bi se na jednome kosturu još i sada taj "samar" našao. Neka to ne zaborave oni koji nekada budu živjeli poslije nas!!

○ No, ukratko i ovo: Fra Makso je, kad i ja, zaređen za svećenika 12. lipnja 1938. Onda je otišao u Italiju (mislim u Perugliu!) na dvije godine studija. Ja sam

otišao u Wrocław (Breslau) ali sam se zbog početka njemačko-poljskoga rata morao malo ranije vratiti u domovinu. Naravno, da smo se redovito dopisivali, hrabрили i pomagali. Početkom srpnja 1941. opet smo se rastali, a prije toga smo zajedno služili vojni rok "u Niš". Tako do početka njemačko-jugoslavenskog rata 6. travnja 1941. godine. Na 10. travnja, upravo na dan proglašenja hrvatske države, a da mi to nismo ni znali, opet smo se u Nišu poljubili i rastali (mislili smo zauvijek!), ali smo se ipak koncem lipnja našli zajedno u Mostaru. Dopustit ću si, jer je to nepotrebno, da ne opisujem doživljaje i staze kojima je tko i kako u Mostar prispio.

Dokora je uslijedio i naš životni raspored: ja sam otišao (otišli smo isti dan!) za pomoćnika u Raso, a on u Goricu. Dakako da smo se te posljednje zajedničke noći prisjetili mnogih i mnogih časaka iz našega zajedničkog života bogoslovskih godina u kojima smo mi bili u našoj otvorenosti, zajedničkoj molitvi i zajedničkim žrtvama toliko otvoreni da više stvarno među nama nije bilo tajni. No putovi se ponovno razidoše... I nikada se više neće ukrstiti, dok se ponovno ne nademo u Luci bez povratka.

To bi bio kratki izvod iz životnoga puta ovoga svetoga čovjeka od njegova izlaska iz siromašna očeva doma do odlaska u dveri Vječnoga Oca čije divote "ljudsko oko nije vidjelo niti je ljudsko uho čulo" (1 Jak 2,9).

Već sam spomenuo da je fra Makso tjelesno izgledao i sićušan i potrošen, ali je u tome pogurenom tijelu uspravno stajao duh, uzdignut prema gore. I njegove oči vidio sam često uprte prema gore, za pticama, koje je često crtao po papirićima kojima se zabavljao. Ptičice su bile jednostavne, ali njemu su simbolično označavale penjanje i uzdizanje... "Gore srca!" ponovio mi je toliko puta. I takav, poguren i slabašan, pao je kao

pravi gorostas! Možda nitko od živih osim mene ne zna KAKO je i ZAŠTO pao!? Zato bi bilo dobro prisjetiti se : fra Makso je u srpnju (kao i ja iz Räsna u Vitinu) iz Gorice došao na Humac za voditelja ondašnjeg Društva Sv. Ante i njegova pjevačkoga zbora. Kako je bio čovjek Duha i njegova đaha, brzo je postao ljubimcem svih s kojima se susretao. I dogodilo se ono što se obično u takvim prilikama događa: on je njih ponio, a oni su ponijeli njega. Posve je naravno da je on kao takav smetao nevjudima i bezbožnicima svih vrsta. A što su onda mogli željeti drugo doli da ga uklone!? Povod im je za to dao sam fra Makso, odnosno Duh koji ga je vodio.

Da. Fra Makso je kao takav bio stvarni upravitelj društvenoga Doma Sv. Ante na Humcu. A i partizani, čim su došli u Ljubuški, taj su Dom svojatali kao robožnju narodnu svojinu, lako se u taj partizanski narod nije moglo ubrojiti niti svakoga stotog i Humčanina. Ali Otac Laži nije se nikada bojao lagati! Međutim, fra Makso se nije dao. On je (a dobro je ertao!) na deset kartona lijepo napisao deset Božjih zapovijedi. I onda ih ukusno razmjestio po zidovima Doma. Od ulaza do zadnje prostorije. A jasno: sve su Zapovijedi - od prve do posljednje - udarale na partizansko bezboštvo i njihovo vladanje. A oni (i ne snajući možda da su to izvorno Božje zapovijedi) mislili su da su "parole" napisane protiv njih. Fra Maksu su odmah potražili i zatvorili. Naravno: odlučili su ga i ukloniti sa zemlje. Iskreno se za fra Maksu bio zauzeo njegov bivši župnik iz Gorice fra Serafin Dodig koji je imao nekako istaknutiji ugled među partizanima, jer su ga u Gorici bili nešto osumnjčili Talijani i jedva se nekako izvukao da ga ne strijeljaju. I možda bi, velim možda, on toga časa privremeno izvukao fra Maksu živa, ali prigodom kako već rekoh, upada "naših" u Ljubuški 28. siječnja 1945. partizanske junačine pobjegle su za Vigorac a da nisu opalile ni jednoga, doslovno ni

jednoga, metka u obranu Ljubuškoga. I od svega što su uspjeli bilo je to da potjeraju sa sobom četrdesetak nedužnih ljudi i žena iz zatvora (trčećim korakom!) i da ih odmah po dolasku u Vrgorcu strijeljaju. Fra Serafin je tek uspio dati fra Maksu (iako je on bio odriješen!) i ostalima u času strijeljanja odrješenje koje se, ako se uspije, umirućima daje. Makso se držao junački! Nato je crvena tanad na hrpu pokosila i žene i muškarce...

I tako je taj sveti čovjek prestao podizati svoje oči Nebu kako je to veoma često činio. Sad mu više nije bio težak ni onaj zaista teški "samar" koji je tolike godine tako strpljivo nosio. Tada je svaka njegova patnja zasjala smiješkom nebeskog Oca u krilu Abrahamovu, čijom se vjerom fra Makso kroz svoj život hranio. Sve se blaženo završilo na pragu trideset treće godine njegova života u kojoj je i njegov Učitelj - obasjan svojom krvlju - ušao u svoju Slavu. A ja, valjda nevrijedan, ostadoh da još uvijek gacam "ovim sablasnim svijetom". Možda i zato da budućima kažem koju riječ o ovom poniznom, ali nesvaganjnom, čovjeku.

Ja sam toga dana (a bila je nedjelja) 28. siječnja 1945. imao jutarnju Misu, a fra Stanko je imao pučku. I, malo prije podne, otišao sam hitno u Grabovo Vrelo jednoj bolesnoj starici koja je tražila fratra. Padala je neka susnježica, a ja sam se, umoran i zamišljen, vraćao kući. Čujem neku tešku mitraljesku pucnjavu u pravcu Lipna i Gornjih Radišića. Razmišljao sam o tome, naravno. No, kad sam došao kući ta oluja se, uglavnom, smirila.

Vitina je, kao takva, što se poslije donekle isplatilo, ostala mirna i "ničija zemlja". No u času upada "neprijatelja" u Ljubuški, u našu kuću, krijući se ispod brijega, upao je moj prijatelj, vitinski musliman, poljodjelac i sitni trgovac, Sabit Mesihović, moleći me da bih ga negdje zaklonio dok se situacija smiri. Ja sam ga, naravno, primio. Napravio sam mu jedan

JANKO BUBALO

**APOKALIPTIČNI DANI
U SJENI ZABLUDE**

NAKLADNI ZAVOD MATICE HRVATSKE
ZAGREB
1992.